

**TÜRKİYE'DE DENETİMLİ
SERBESTLİĞİN
SİYASALLAŞMASI**

**İNSAN HAKLARI VE
ADİL MUAMELE İÇİN
BİR TEHDİT**

SOLIDARITY WITH OTHERS

İçindekiler

I.	Giriş.....	2
II.	Türk Denetimli Serbestlik Sistemi ve Standartları.....	3
	A. Denetimli Serbestliğin Türk Hukukundaki ve Uluslararası Kılavuzlardaki Rolü.....	3
III.	Seçici Denetimli Serbestlik Reddi	6
	A. Siyasi muhaliflere ve insan hakları sonuçlarına odaklanma.....	6
IV.	Uluslararası Tepkiler ve Endişeler	8
	A. Küresel Tepkiler ve İnsan Hakları Kaygıları.....	8
V.	Sonuç.....	9

Türkiye'de Denetimli Serbestliğin Siyasallaşması: İnsan Hakları ve Adil Muamele İçin Bir Tehdit

I. Giriş

Denetimli serbestlik, hapse girmeden bir cezayı çekmek anlamına gelen yasal bir yaptırımdır.¹ Denetimli serbestliğin temelde iki türü vardır. Birincisi "hapis cezasını tamamladıktan sonra denetimli serbestliğe tabi tutulmaktır". İkincisi ise "hapse girmek yerine şartlı tahliye olmaktır". Suçlunun denetimli serbestliğe dahil olması nedeniyle, hapis cezası sıklıkla azaltılır ve hatta denetimli serbestlik başarılı bir şekilde tamamlanırsa, suçlu hapis cezasından muaf tutulur.² Gözaltı ve hapis cezasına alternatif olması açısından denetimli serbestlik, sosyal rehabilitasyonu hızlandırmak ve suçlunun toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamak için teşvik edilmekte ve tavsiye edilmektedir.³

Türkiye'de, özellikle 2005-2014 yılları arasında denetimli serbestlik sisteminin uygulanması başarılı bir strateji olarak görülebilse de, 2002'den bu yana mevcut hükümet partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP) son on yılda ceza adaleti sistemini, özellikle de denetimli serbestlik sistemini siyasileştirmiştir. Denetimli serbestlik sisteminin aktif olarak kullanılmasına rağmen, 2005'ten bu yana hapisane nüfusu önemli ölçüde artarak 230.000'e ulaşmış ve ıslah sistemindeki 500.000 denetimli serbestliğe ek olarak on yıl içinde %300'lük bir artış göstermiştir. Başlangıçta bir denetimli serbestlik sisteminin kurulması, hem Türk ceza adaleti sisteminin iyileştirilmesine yönelik yerel bir ihtiyaca hem de Avrupa Birliği (AB) ve diğer yabancı normların Türkiye'ye yüklediği gerekliliklere dayanıyordu. Ancak Türkiye'nin siyasi ortamı ve hukuk kültürü, denetimli serbestlik sisteminin cezalandırma ve bir kontrol biçimi olarak kullanılmasını mümkün kılmış, bu da hukukun üstünlüğü, bireysel haklar ve kamuoyunun mahkemeye olan güveni açısından önemli sorunlar doğurmuştur.⁴

Özellikle 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yaşanan darbe girişiminin ardından ilan edilen Olağanüstü Hal (OHAL) kapsamında, başta Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen kişiler olmak üzere, toplumun her kesiminden (siyasi, eğitim, sosyal, dini vb.) büyük bir tasfiye gerçekleştirilmiştir.⁵ Hareket kendisini "inançtan ilham alan, siyasi olmayan, kültürel ve eğitimsel bir hareket" olarak tanımlasa da⁶ hükümet, darbe girişimine karıştığı iddiasıyla hareketi "Fethullahçı Terör Örgütü" ('FETÖ') olarak etiketlemiştir. Bu bağlamda, hareketle herhangi bir bağı olan herkes doğrudan 'terörist' olarak adlandırılmış ve hükümet ve

¹ Birleşik Krallık Hükümeti. (n.d.). Denetimli Serbestlik. GOV.UK. <https://www.gov.uk/guide-to-probation>

² Ceza Adaleti Derecesi Merkezi. (n.d.). Denetimli serbestlik nedir. <https://www.criminaljusticedegreehub.com/what-is-probation/>

³ Avrupa Konseyi. (2019). Tutuklamaya alternatif tedbirlere ilişkin Konsey kararları: ceza adaleti alanında hapis dışı yaptırım ve tedbirlerin kullanımı (2019/C 422/06). [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216\(02\)&rid=1](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG1216(02)&rid=1)

⁴ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

⁵ Aydın, H., Langley, W. (2021). Türkiye'de İnsan Haklarının Tanıtımı. İçinde: Aydın, H., Langley, W. (eds) Türkiye'de İnsan Hakları. *Philosophy and Politics - Critical Explorations*, vol 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_1

⁶ Gülen Hareketi. (n.d.). Gülen hareketi nedir. <https://www.gulenmovement.com/gulen-movement/what-is-the-gulen-movement>

hükümet yanlısı kaynaklar tarafından ayrımcılığa maruz bırakılmıştır.⁷ Hükümet tarafından üretilen bu söylem, harekete ve üyelerine yönelik insan hakları ihlallerini meşrulaştırma aracı olarak kullanılmış ve bu ihlalleri kamuoyunun gözünde normalleştirmiş ve rutinleştirmiştir.⁸

Bu rapor açıklayıcı nitelikte olup, Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen kişilerin denetimli serbestlik sistemiyle ilgili karşılaştıkları sorunları ve insan hakları ihlallerini detaylandırmaktadır. Politika yapıcılarının ve uluslararası toplumun, Türk hükümetinin Gülen hareketini haksız ve adaletsiz eylemlerle ve uluslararası insan hakları normlarını ihlal ederek çökertmeye çalıştığını anlaması önemlidir. 2010'lu yılların başında başlayan bu endişe verici koşullar halen devam etmekte ve hareket için hem yerel hem de küresel ölçekte ciddi bir tehdit oluşturmaktadır.

Bu raporun odak noktası, denetimli serbestlik sisteminin hükümet tarafından ihlal ve istismar edilmesi ve Gülen hareketine karşı siyasi güdümlü yasal mekanizmalar olacaktır. Bu çerçevede, ilk olarak Türk hukukunda denetimli serbestlik sisteminin uygulanması ve dönüşümü genel bir yörünge altında ele alınacaktır. İkinci olarak, denetimli serbestlik sisteminin ihlal edildiğini gösteren vakalar analiz edilecektir. Ardından, denetimli serbestlik sisteminin uygulanmasındaki soruna ilişkin uluslararası tepkiler ve endişeler incelenecektir. Son olarak, rapor kısa bir özet ile sonlandırılacaktır.

II. Türk Denetimli Serbestlik Sistemi ve Standartları

A. Denetimli Serbestliğin Türk Hukukundaki ve Uluslararası Kılavuzlardaki Rolü

1840 yılında yürürlüğe giren ilk Osmanlı Ceza Kanunu'nda ve daha sonraki ceza mevzuatında denetimli serbestlik kavramına uygun bazı uygulamalar yer almıştır. Osmanlı İmparatorluğu'ndaki bu uygulamalar, Türkiye'de denetimli serbestlik kavramına uygun olarak 1926 yılında yürürlüğe girmiş ve ilk olarak 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer bulmuştur.⁹ O tarihten bu yana, modern Türk ceza adalet sistemi, zayıf yasal prosedürler, değişik zorluklar ve AB yükümlülükleri nedeniyle birçok değişikliğe uğramıştır. Bu bağlamda, Eylül 2004'te Türk Ceza Kanunu değiştirilmiş, Aralık 2004'te Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun çıkarılmış ve Temmuz 2005'te Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu, diğer birçok kanun ve yönetmeliğin yanı sıra, TBMM tarafından onaylanarak ceza adaleti sisteminde kurumsallaştırılmıştır.¹⁰ Tüm bu gelişmelerin ceza adaleti sistemi ve profesyonellerin (polis,

⁷ Balcıoğlu, E. (2021). Türkiye'de İnsan Hakları: Geçmiş, Bugün ve Gelecek. İçinde: Aydın, H., Langley, W. (eds) Türkiye'de İnsan Hakları. Philosophy and Politics - Critical Explorations, vol 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_2

⁸ Caman, M.E. (2021). Türkiye'de Otoriterleşme ve İnsan Hakları: AKP İnsan Hakları İhlallerini Nasıl Meşrulaştırıyor? İçinde: Aydın, H., Langley, W. (eds) Türkiye'de İnsan Hakları. Philosophy and Politics - Critical Explorations, vol 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_9

⁹ Eryalçın, T. & Birinci, M. (2021). Türkiye ve Avrupa'da Denetimli Serbestlik Sisteminin Yönetim Yapısı. Sosyal Çalışma Dergisi, 5 (2), 171-182. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/scd/issue/67855/948732> adresinden alındı.

¹⁰ Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı. (t.y.). Denetimli serbestlik tanımı. Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı. <https://cte-ds.adalet.gov.tr/gorevlerimiz>

¹¹ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

savcı ve hakimler) mantığı ve karar alma yapısı üzerinde önemli bir etkisi olmuştur. Bu mevzuatın kabul edilmesinin ardından denetimli serbestlik sistemi yasal olarak kurulmuştur.¹²

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler (BM)¹³ ve Avrupa Konseyi (AK)¹⁴ gibi birçok uluslararası kuruluşa üye olması ve AB'ye aday ülke olması nedeniyle¹⁵ teorik açıdan bakıldığında, Türkiye'nin ceza adaleti sistemi, ceza adaleti çerçevesi, yasal prosedürler ve bunların uygulanmasına ilişkin uluslararası anlaşmalar ve kurallarla uyumludur.¹⁶ Türkiye'deki yargısal dönüşüm sürecinde ve denetimli serbestlik sisteminin kurulmasında, Avrupa Konseyi tarafından kabul edilen ve hapsedme politikalarını ve uygulamalarını tavsiye etmeyi ve belirlemeyi amaçlayan Avrupa Cezaevi Kurallarının yanı sıra AB, AK ve BM (özellikle Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi - UNODC) tarafından yargı ve ceza politikasına ilişkin tavsiyeler kilit rol oynamıştır.¹⁷

Türk denetimli serbestlik sistemi ceza adaleti sistemi içerisinde önemli hizmetler sunmaktadır, ancak her bir işlev çok çeşitli faaliyetler ve sorumluluklar gerektirmektedir. Birincil amaç, mahkeme tarafından verilen denetimli serbestlik cezalarını uygulamak ve denetimli serbestlik altındaki kişileri izlemektir. Denetimli serbestliğin ikinci işlevi, eski suçluları rehabilite etmek ve topluma yeniden kazandırmaktır. Bir diğer sorumluluğu ise mahkemelere yardımcı olmak ve adli karar verme süreci için raporlar hazırlamaktır. Türk denetimli serbestlik sisteminin bir diğer temel amacı ise, denetimli serbestliğin ceza adalet sisteminin bir parçası olduğu diğer ülkelerde olduğu gibi, cezaevleri ve hapishanelerdeki aşırı kalabalığı azaltmaktır.¹⁸

Ancak, AK tarafından denetimli serbestliğin tavsiye edilmesinin temel nedeni "adil bir ceza adaleti sürecine ve suçların oluşmasını önleyerek ve azaltarak kamu güvenliğine katkıda bulunmak"¹⁹ olmasına ve denetimli serbestlik sistemi hapsedmeye alternatif bir yol olarak görülmesine rağmen, Türkiye'de mahkum sayısı hızla artmış ve cezaevlerindeki aşırı nüfus bir sorun haline gelmiştir.²⁰ Sistem suçu azaltmak yerine ceza adaleti sisteminde ilave mahkumlar yaratmış ve yaratmaya devam etmektedir.²¹

¹² Ibid.

¹³ Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Birleşmiş Milletler Örgütü ve Türkiye / Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/the-united-nations-organization-and-turkiye.en.mfa>

¹⁴ Avrupa Konseyi. (n.d.). Türkiye - üye devlet - portal - www.coe.int. Portal. <https://www.coe.int/en/web/portal/turkey>

¹⁵ Avrupa Komisyonu. (n.d.). Türkiye. Avrupa Komşuluk Politikası ve Genişleme Müzakereleri (DG NEAR). https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/turkiye_en

¹⁶ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

¹⁷ Canton, R. (2010). Avrupa denetimli serbestlik kuralları: Ne oldukları, neden önemli oldukları. *EuroVista: Denetimli Serbestlik ve Toplum Adaleti*, 1, 62-71.

¹⁸ Mandiraci, B. (2015). Türkiye'de ceza politikaları ve kurumları: Yapısal sorunlar ve potansiyel çözümler. (Alex Balistreri, Çev.). İstanbul: TESEV.

¹⁹ Avrupa Konseyi. (2010). Bakanlar Komitesi'nin Avrupa Konseyi Denetimli Serbestlik Kuralları hakkında üye devletlere CM/Rec(2010)1 sayılı Tavsiye Kararı. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805cfbc7

²⁰ Sevdiren, O. (2011). İngiltere ve Galler, Almanya ve Türkiye'de hapis cezasına alternatifler: Karşılaştırmalı bir çalışma. Heidelberg: Springer Science & Business Media.

²¹ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

Ayrıca, cezaevi sistemindeki aşırı kalabalığın yanı sıra, denetimli serbestlik sorunu o kadar büyümüştür ki, denetimli serbestlikten yararlananların nüfusu cezaevi nüfusunu aşmıştır²² ve bu sektörde çalışan 5000 kişi tarafından yönetilememektedir.²³ Özellikle 2016'daki darbe girişiminden bu yana, ceza hukukunda soruşturmalar, tutuklamalar ve denetimli serbestlik hizmetleri uygulamaları arasındaki çizgileri bulanıklaştıran yeni kanun ve kararnamelerle sonuçlanan çeşitli değişiklikler durumu daha da karmaşıklştırmıştır.²⁴ Bu bağlamda, Türkiye'de "denetimli serbestlik sistemi yıllar içinde taşan bir çöp torbasına benzer hale gelmiştir." ²⁵

Dahası, Türkiye'de iktidar partisi olan AKP, denetimli serbestlik sistemini bir tür ceza popülizmine dönüştürmüştür.²⁶ Yargı sistemi ve hukukun üstünlüğü hükümet tarafından zayıflatılmış ve siyasallaştırılmış, bu da otoriterliğin yoğunluğunun artmasına yol açmıştır.²⁷ İktidar partisi, destek ve oy kazanmak ve cezalandırıcı popülizmi teşvik etmek için denetimli serbestlik sistemini yargı sistemi içinde bir tür af ve bağışlama olarak kullanarak suiistimal etmiştir. Denetimli serbestlik sistemini siyasi suçlular yerine adli suçlular için kullanarak darbe girişimi şüphelileri ve diğer muhalif gruplar için hapisanelerde alan yaratmışlardır. Ek olarak, denetimli serbestlik sistemi şüpheli ve sanıklar için özellikle muhalifler üzerinde baskı kurmak için kullanılabilecek bir "kontrol mekanizması" olarak ortaya çıkmış ve bu da "hukukun üstünlüğü, bireysel özgürlükler ve halkın yargıya olan güveni" açısından sorunlara neden olmuştur.²⁸

Aralarında hâkim, savcı, devlet memuru, öğretmen, bürokrat, doktor ve akademisyenlerin de bulunduğu 150.348 kamu görevlisi, 20 Temmuz 2016 ile 20 Temmuz 2018 tarihleri arasında çıkarılan kanun hükmünde kararnameler ile herhangi bir soruşturma olmaksızın ihraç edilmiştir. Bu kişilerin birçoğu Gülen Cemaati ile bağlantılı oldukları iddiasıyla tutuklanmıştır.²⁹ AK Bakanlar Komitesi, Türkiye de dahil olmak üzere anlaşmaya taraf ülkelere, ilk kez suç işleyenler için hapis cezası yerine denetimli serbestlik veya diğer tedbirleri benimsemelerini özellikle tavsiye etmesine³¹ ve ihraç edilen bu kişilerin büyük çoğunluğunun sabıka kaydının temiz olduğu bilinmesine rağmen, Türk hükümeti bu kişileri hapsedmeyi tercih etmiştir. Bu durum, Türk siyasi hayatında ve yargı sisteminde, insan hakları

²² Avrupa Komisyonu. (2013). Genişleme Stratejisi ve Başlıca Zorluklar 2013-2014. https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/turkey_2013_progress_report.pdf.

²³ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid, (s. 335).

²⁶ Ibid.

²⁷ Tahiroğlu, M. (2020). Türkiye'nin Liderleri Hukukun Üstünlüğünü Nasıl Ortadan Kaldırdı? *The Fletcher Forum of World Affairs*, 44(1), 67-96. <https://www.jstor.org/stable/48599281>

²⁸ Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

²⁹ Gergerlioğlu, Ö.F. (2021). Türkiye'de Hapsedilen Kadınlar ve Çocuklar: Olağanüstü Hal Kapsamında İnsan Hakları İhlalleri. İçinde: Aydın, H., Langley, W. (eds) *Türkiye'de İnsan Hakları. Philosophy and Politics - Critical Explorations*, vol 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_18

³⁰ Aydın, H., Langley, W. (2021). Türkiye'de İnsan Haklarının Tanıtımı. İçinde: Aydın, H., Langley, W. (eds) *Türkiye'de İnsan Hakları. Philosophy and Politics - Critical Explorations*, vol 15. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-57476-5_1

³¹ Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi. (1965). HAPIS CEZASININ ERTELENMESİ, DENETİMLİ SERBESTLİK VE HAPIS CEZASINA DİĞER ALTERNATİFLER. Avrupa Konseyi. https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016804ed7b6

ihlalleri ve mahkeme sisteminin adil yargılamayı göz ardı etmesinin bir sonucu olarak otoriter bir durumun geliştiğini göstermektedir.

III. Seçici Denetimli Serbestlik Reddi

Seçici denetimli serbestlik reddi, denetimli serbestlik sisteminin uygulanması bağlamında ortaya çıkmış ve çoğunlukla siyasi muhalifleri ve hükümet karşıtlarını etkilemiştir. Meselenin bu yönü, sadece yargının bağımsızlığı ve sistemin tarafsız bir şekilde uygulanmasını değil, aynı zamanda sistemin insan hakları üzerindeki etkilerini de ilgilendirmekte ve işaret etmektedir.

A. Siyasi muhaliflere ve insan hakları sonuçlarına odaklanma

Denetimli serbestlik sisteminin seçici bir şekilde uygulanması bazı grupların daha fazla zarar görmesine neden olmuştur. Darbe girişiminin hemen ardından yapılan sözde "değişiklikler" sonucunda, cezaevlerinde siyasi suçlular için kapasite bulunmaması nedeniyle 4 yıldan az ceza alan çok sayıda mahkum tahliye edilirken³² binlerce kişi sadece Gülen Cemaati ile bağlantılı oldukları iddiasıyla hapse atılmıştır. Dünya Nüfus İncelemesine göre, Türkiye 291.198 kişi ile dünyadaki toplam cezaevi nüfusu bakımından 7. sırada yer almaktadır.³³ 2014 yılı ile 2017 yılı sonu arasında 88 binden fazla kişi daha hapisanelere ve diğer ceza infaz kurumlarına konulmuş ve toplam sayı 200 binin üzerine çıkmıştır.³⁴

Hükümet, COVID-19 salgını sırasında herhangi bir af çıkarmadan pek çok mahkumu serbest bırakmıştır. Sözde mevzuat, gözetimden geçici olarak serbest bırakılan kişileri belirlemiş, konumlarını izinli olarak onaylamış ve bu kişileri pandemiden korumak için yeni bir denetimli serbestlik süresi formülü uygulamıştır. Bu süreçte 122.000'den fazla mahkûm COVID-19 iznindeydi ve bu yeni mevzuatın en az 70.000'inin hapse geri dönmelerini engelleyeceği tahmin ediliyordu. Ancak, muhalifleri hapsedmek için kullanılan geniş bir kategori olan "devlete karşı suçlar" ile suçlananlar bu denetimli serbestlik düzenlemelerinden muaf tutularak pandemi döneminde hapsedilmeye devam edilmiştir.³⁵³⁶

Özellikle Gülen Hareketi mensuplarının dahil olduğu davalarda, kişinin cezasını iyi halli olarak çektiği ve tahliye sonrası hayatına ve ailesine karşı olumlu motivasyona sahip olduğu gözlemlenmesine rağmen, yetkililer bu kişinin denetimli serbestlik haklarını kullanmasına izin vermemiştir. Kişinin suç işleme eğiliminde, suçtan uzak durma ve tekrar suç

³² Akgül, A., Akbaş, H., & Kule, A. (2019). Türkiye'de denetimli serbestlik sistemi: bir kamu politikası oluşumunun çoklu akış çerçevesi kullanılarak analizi. *International Journal of Comparative and Applied Criminal Justice*, 43(4), 325-340. <https://doi.org/10.1080/01924036.2019.1578673>

³³ Dünya Nüfus İncelemesi. (2023). Cezaevinde en çok kişinin bulunduğu ilk 10 ülke. Ülkelere göre hapsedme oranları 2023. <https://worldpopulationreview.com/country-rankings/incarceration-rates-by-country>

³⁴ Yüksel, E. (2018, Aralık 12). Türkiye'nin Cezaevi İstatistikleri: Doğruluk Payı. Doğruluk Payı. <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/turkiye-nin-cezaevi-istatistikleri>

³⁵ Stockholm Özgürlük Merkezi. (2023, 6 Temmuz). AKP hükümeti siyasi mahkûmlar hariç binlerce kişiyi cezaevinden çıkarmak için denetimli serbestliği genişletecek. <https://stockholmcf.org/akp-government-to-expand-probation-to-release-thousands-from-prison-except-political-prisoners/>

³⁶ Akyavaş, R. (2020, Nisan 20). Türkiye'de Şartlı Tahliye Yasası binlerce mahkûmu serbest bırakıyor ama gazetecileri kapsam dışı bırakıyor. Free Turkey Journalists. <https://freeturkeyjournalists.ipi.media/turkey-parole-law-releases-thousands-of-prisoners-but-excludes-journalists/>

işlememe yönündeki bireysel sorumluluk ve otokontrol bilinci etkili olduğundan, kişinin örgütten ayrılıp ayrılmadığı ve tekrar suç işleyip işlemeyeceği konusunda yeterli kanaat oluşmadığı gerekçesiyle bu kişilere denetimli serbestlik hakkı tanınmamıştır.

Başka bir davada, mahkum, tutuklu bulunduğu süre boyunca herhangi bir disiplin cezasına maruz kalmamış olmasına rağmen; eşi ve ailesiyle yaptığı telefon görüşmelerinde Gülen hareketiyle ilgili hiçbir şey konuşmamış olmasına rağmen; bu kişi Gülen hareketinin kendisine maddi ve manevi çok zarar verdiğini iddia etmiş olmasına rağmen; Sanığın üyesi olduğu iddia edilen bu örgütle hiçbir bağlantısının olmadığını söylemesine rağmen, Gülen hareketinin çalışmalarına devam etmesi nedeniyle bu örgüt üyelerinin kendilerini gizleme ve insanları manipüle etme konusunda uzman olmaları; bu üyelerin eğitilmiş, donanımlı ve her türlü kimliğe bürünebilen kişiler olmaları nedeniyle bu kişinin bu hareketten ayrıldığına dair somut bir delil bulunmadığı gerekçesiyle denetimli serbestlik hakkından mahrum bırakılmıştır.

Buna ek olarak, başka bir davada, bir mahpusun Gülen hareketiyle ilgili herhangi bir bilgi ve belgeye karışmadığı tespit edilmesine rağmen, mahkeme, kişinin başvurusunun değerlendirildiği ve bu değerlendirmeye dayanarak, denetimli serbestlik talebinin samimi olmadığına ve hala hareketin aktif bir üyesi olduğuna karar verdiği gerekçesiyle denetimli serbestlik başvurusunu reddetmiştir.

Bir başka örnekte, yetkililer tarafından mahpusun herhangi bir olumsuz durumunun gözlemlenmediği belirtilmesine, cezaevi kurallarına uymasına, harekete katıldığına pişman olmasına ve bu konuda samimi olduğuna inanılmasına rağmen, toplu yaşamın gereklerine uyum sağladığı, zorlayıcı tutum ve davranışlarının bulunmadığı yetkililerce ifade edilmesine rağmen, toplumla bütünleşmeye hazır olduğu ve örgüt kapsamında yeniden suç işlemeyeceği konusunda olumlu kanaate varılamadığı, örgütle bağına tamamen koparıp koparmadığı konusunda kesin kanaat oluşmadığı gerekçeleriyle denetimli serbestlik talebinin reddine karar verilmiştir.

Tüm bu vakalar, Türkiye'de denetimli serbestlik sisteminin olması gerektiği gibi kullanılmadığını göstermektedir. Özellikle Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen kişiler denetimli serbestlik haklarından mahrum bırakılmaktadır. Siyasi motivasyona sahip hakim ve savcılar, bağımsız ve adil yargılama yerine, asılsız ve keyfi varsayımlara dayanarak hükümetin çıkarlarına hizmet etmek için yasal yetkilerini kötüye kullanmışlardır. Bu durum, Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası anlaşmalara aykırıdır ve açıkça bir insan hakları ihlaline işaret etmektedir.

IV. Uluslararası Tepkiler ve Endişeler

A. Küresel Tepkiler ve İnsan Hakları Kaygıları

Hapis cezası ile ilgili olarak, kararların kanuniliği ilkesi sadece iç hukukun varlığı ile yetinmemektedir.³⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne (AİHS) taraf olan devletler, devlet organlarının faaliyetlerinde yasallık ilkesini gözetmelerini sağlamakla yükümlüdür; bu da AİHS'ye uyulmasını gerektirir ve AİHS'de yer alan kural ve ilkeleri kapsamaktadır.³⁸

AİHS rejimi uyarınca, AİHS'nin 5(1) maddesi, hükmün alt bölümlerine göre belirli sınırlamalara ve gerekçelere tabi olarak özgürlük hakkını korumaktadır.³⁹ Her ne kadar AİHS md. 5(1) kişi özgürlüğü hakkı tanımakla birlikte, hüküm AİHS Madde 5(3) ile uyumlu olarak okunduğunda, bir suç işlediğinden makul ölçüde şüphelenilen herhangi bir kişinin tutuklu yargılanmasına hala izin vermektedir.⁴⁰

AİHS'nin 5(1)(a) maddesi mahkumiyet kararının yetkili bir makam tarafından verilmesine izin vermektedir.⁴¹ Ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) amaçsal bir yaklaşımla, sadece ilk tutuklamanın değil, devam eden tutukluluğun da yeterli gerekçelerle haklı gösterilmesi gerektiğini belirtmiştir.⁴² Buna ek olarak, mahkumiyetten sonra tutukluluk süresi devlet makamları tarafından gerekçelendirilmeli ve süre makul bir süreyi aşmamalıdır.⁴³ Makul olma kriteri, davanın tüm koşulları göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.⁴⁴ Bu kriter, gözaltı için devam eden bir ihtiyaç olması gerektiğini göstermektedir,⁴⁵ ve makul bir şüphenin devam etmesi, devam eden gözaltının geçerliliği için *olmazsa olmaz bir koşuldur*.⁴⁶

Kanunilik ilkesine ek olarak, AİHS'nin 5(1) maddesi orantılılık ilkesini ve keyfilığe karşı koruma ilkesini içerir ve korur.⁴⁷ Keyfilik ilkesi kapsamında ortaya çıkan gereklilikler bağlama göre değişmektedir.⁴⁸ Denetimli serbestlik, AİHS rejimi kapsamında belirli insan haklarının korunmasını güçlendirmek için gereklidir.⁴⁹ Denetimli serbestlik, bu ilkeler ışığında keyfi tutuklamalardan kaçınmak için bir yöntem olarak düşünülebilir.⁵⁰ Bu sebeple, denetimli serbestlik, suçluların topluma rehabilite edici entegrasyonunu eş zamanlı olarak yönetebilen cezalandırıcı bir mekanizma olarak kabul edilir.⁵¹

³⁷ *Plesó/Macaristan* Başvuru no. 41242/08 (AİHM, 2 Ekim 2012), para 59.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme (kabul tarihi 4 Kasım 1950, yürürlüğe giriş tarihi 3 Eylül 1953) (AİHS olarak anılacaktır), md. 5(1) ve md. 5(1)(a)-(f).

⁴⁰ Jacobs, F. G., A., W. R. C., Ovey, C., Rainey, B., & McCormick, P. (2021). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Oxford Üniversitesi Yayınları.

⁴¹ AİHS, md. 5(1)(a).

⁴² *Selahattin Demirtaş v. Türkiye no 2* Başvuru no. 14305/17 (AİHM, 20 Kasım 2018), para 193.

⁴³ Jacobs, F. G., A., W. R. C., Ovey, C., Rainey, B., & McCormick, P. (2021). *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi*. Oxford Üniversitesi Yayınları.

⁴⁴ *McKay v. Birleşik Krallık* Başvuru no. 543/03 (AİHM, 3 Ekim 2006), para 41.

⁴⁵ *McKay v. Birleşik Krallık* Başvuru no. 543/03 (AİHM, 3 Ekim 2006), para 44.

⁴⁶ *Merabishvili/Gürcistan* Başvuru no. 72508/13 (AİHM, 28 Kasım 2017), para 222; Ayrıca bkz. *Buzadji/Moldova Cumhuriyeti* Başvuru no. 23755/07 (AİHM, 5 Ekim 2016), para 102.

⁴⁷ *Simons v. Belçika* Başvuru no. 71407/10 (AİHM, 28 Ağustos 2012), para 32.

⁴⁸ *James, Wells ve Lee / Birleşik Krallık* Başvuru no. 25119/09, 57715/09 ve 57877/09 (AİHM, 18 Eylül 2012) para. 191-95; Saadi / Birleşik Krallık Başvuru no. 13229/03 (AİHM, 29 Ocak 2008) para. 68-74.

⁴⁹ Patel, P. (2005). AİHS maddesine odaklanma. *Judicial Review*, 10(2), 303-310.

⁵⁰ Canton, R. (2013). Denetimli serbestlik noktası: etkinlik, insan hakları ve eğitimin erdemleri üzerine. *Criminology & Criminal Justice*, 13(5), 577-593.

⁵¹ *Ibid.*

Avrupa Konseyi'ne göre Ocak 2021 ile Ocak 2022 arasında Avrupa'da suçluları topluma entegre eden yaptırım ve tedbirlerde artış vardır.⁵² Konsey tarafından yürütülen çalışma, Avrupa Konseyi üyesi ülkelerdeki 48 denetimli serbestlik idaresine ilişkin verileri içermektedir.⁵³ Türkiye, 100.000 kişi başına 419 denetimli serbestlik kararı ile en yüksek denetimli serbestlik oranına sahip denetimli serbestlik idareleri arasında yer almaktadır.⁵⁴

Her ne kadar bazı ülkeler denetimli serbestliği hapis cezasına alternatif bir tedbir olarak benimsemiş olsalar da, Türkiye'de denetimli serbestliğin yüksek miktarının altında yatan amaç endişe vericidir. Bu endişeler, Türkiye nüfusunun yaklaşık yüzde 1'inin ya hapiste ya da denetimli serbestlik altında olmasından kaynaklanmaktadır.⁵⁵ Avrupa Konseyi'nin önceki çalışmaları hem hapis hem de denetimli serbestlik oranlarının aynı anda yüksek olduğunu göstermektedir ki bu da denetimli serbestliğin alternatif bir tedbir olarak benimsenmediğini ortaya koymaktadır.⁵⁶ Başka bir deyişle, denetimli serbestlik alternatif bir yaptırım ya da farklı amaçlar için bir araç olarak uygulanmıştır.⁵⁷ Özellikle keyfi ve mesnetsiz bahanelerle denetimli serbestlik haklarını kullanmaktan mahrum bırakılan kişilerin durumu göz önünde bulundurulduğunda, denetimli serbestliğin siyasi güdümlü yasama organları ve iktidarlar tarafından keyfi bir yaptırım aracı olarak kullanıldığı fark edilmektedir.

V. Sonuç

Denetimli serbestlik, Türkiye'nin siyasi iklimi ve hukuk kültürü nedeniyle bir cezalandırma ve kontrol biçimi olarak kullanılabilir; bu da hukukun üstünlüğü, bireysel haklar ve halkın yargıya olan güveni açısından ciddi endişeler doğurmaktadır.

Yargı sistemi ve hukukun üstünlüğü, Türkiye'nin ceza adaleti sisteminin ceza adaleti çerçevesi, yasal prosedürler ve bunların uygulanmasına ilişkin uluslararası anlaşmalara ve kurallara uygun olmasına rağmen otoriterleşmenin daha da yoğunlaşmasına izin veren hükümet tarafından zayıflatılmış ve siyasileştirilmiştir. Denetimli serbestlik dönemi AKP tarafından bir tür cezalandırıcı popülizme dönüştürülmüştür. Buna ek olarak, iktidar partisi denetimli serbestlik sistemini, destek ve oy toplamak ve cezalandırıcı popülizmi teşvik etmek amacıyla yargı sisteminde bir tür af ve af olarak istismar ederek kötüye kullanmıştır.

Denetimli serbestlik sisteminin seçici bir şekilde uygulanması sonucunda bazı birey grupları daha fazla acı çekmiştir. Siyasi motivasyonlu hakim ve savcılar, bağımsız ve tarafsız karar vermek yerine, yetkilerini hükümetin çıkarları doğrultusunda kullanmışlardır. Özellikle, Gülen hareketiyle bağlantılı olduğu iddia edilen kişiler, gruptan ayrıldıklarına ve tekrar suç

⁵²Avrupa Konseyi. (2023, 6 Temmuz). *Avrupa'da Özgürlükten mahrum bırakmayan yaptırım ve tedbirlerde önemli artış: 2022 için Space II yıllık istatistikleri*. Portal. <https://www.coe.int/en/web/portal/-/significant-increase-in-sanctions-and-measures-without-deprivation-of-liberty-in-europe-space-ii-annual-statistics-for-2022>

⁵³Ibid.

⁵⁴Ibid.

⁵⁵Stockholm Özgürlük Merkezi. (2021, 9 Haziran). *Türkiye nüfusunun yüzde 1'i cezaevinde veya şartlı tahliye edilmiş durumda: Çalışma*. Stockholm Center for Freedom. <https://stockholmcf.org/1-pct-of-turkeys-population-is-in-prison-or-on-probation-study/>.

⁵⁶Ibid.

⁵⁷Ibid.

işlemeyeceklerine dair yeterli kanıt olmadığı için denetimli serbestlik fırsatından mahrum bırakılmışlardır.

AIHM'nin amaçsal bir yaklaşımla sadece ilk tutuklamanın değil, devam eden tutukluluğun da yeterli gerekçelerle haklı gösterilmesi, mahkumiyetten sonra tutukluluk süresinin devlet makamları tarafından haklı gösterilmesi ve sürenin makul bir süreyi aşmaması gerektiğini belirtmesine rağmen, denetimli serbestlik Türkiye'de siyasi saiklerle yasama organları ve iktidarlar tarafından keyfi bir uygulama yöntemi olarak kullanılmaktadır.

OTHERS AISBL, BELÇİKA

2023

www.solidaritywithothers.com

info@solidaritywithothers.com

0032 497 32 45 50

SOLIDARITY WITH OTHERS
BELÇİKA
2023